

Ks. BOLESŁAW KUMOR

ARCHIDIECEZJA LWOWSKA OBRZĄDKU ŁACIŃSKIEGO W ŚWIETLE SCHEMATYZMU ARCHIDIECEZJALNEGO Z 1939 R.¹

Miasto Lwów było jedyne w Europie rezydencją trzech metropolitów katolickich. Metropolia łacińska, wspomniana już w 1367 r. jako metropolia halicka, formalnie erygowana przez pap. Grzegorza XI bullą *Debitum pastoralis officii* z 13 II 1375 r. i przeniesiona do Lwowa na mocy bulli antypap. Jana XXIII *In eminenti specula* z 28 VIII 1412 r., była drugą z rzędu metropolią na historycznych ziemiach polskich². Druga metropolia katolicka we Lwowie, to metropolia obrządku ormiańskiego. Została utworzona najpóźniej w 1367 r. za zgodą króla Kazimierza Wielkiego, w 1629 r. nawiązała ścisłą łączność ze Stolicą Apostolską³. Trzecia metropolia katolicka, we Lwowie, to metropolia obrządku greckokatolickiego. Sama metropolia tego obrządku została utworzona już w 1370 r., ale w Haliczu, a następnie zanikła. Biskupstwo tego obrządku we Lwowie powstało w 1539 r., kiedy Makary Tuczapski, namiestnik halicki, został wyświęcony na biskupa lwowskiego, halickiego i kamienieckiego i zatwierdzony na tym urzędzie przez króla Zygmunta I Starego; on zaczął pierwszy rezydować we Lwowie. Do unii ze Stolicą Apostolską przystąpiła ta diecezja 6 VI 1700 r.⁴ Pap. Pius VII bullą *In universalis Ecclesiae* z dnia

¹ *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus Latini 1939*. Leopoli 1939, s. 198.

² *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae*. Ed. A. Theiner. Romae 1860. Vol I, nr 964, s. 713-714; *Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantes*. Ed. A.G. Wyłykij. Vol. I, nr 58, s. 94-96; nr 61, s. 101-103.

³ G. Petrowicz, *La Chiesa Armena in Polonia*. Roma 1971, s. 18 nn.

⁴ L. Bieńkowski, *Organizacja Kościoła wschodniego w Polsce*. W: *Kościół w Polsce*. T. 2. Kraków 1969, s. 794.

24 II 1807 r. utworzył we Lwowie metropolię tego obrządku, nadając metropolicie tytuł lwowskiego i halickiego⁵.

Archidiecezja lwowska ob. łac. w 1770 r. objęła 30 500 km², 3 archidiakonaty (Lwów, Halicz, Żółkiew), 12 dekanatów, 39 prepozytur, 136 parafii, 168 kościołów, 40 szpitali i 25 szkół parafialnych, 61 klasztorów męskich, 12 żeńskich i około 120 000 wiernych⁶. Ta sama archidiecezja w 1914 r. obejmowała 49 444 km² (wraz z Bukowiną), 29 dekanatów, 371 placówek duszpasterskich, 435 kaplic mszalnych, 707 kapłanów diecezjalnych, 231 zakonnych, 47 klasztorów i domów zakonnych męskich, 264 żeńskich, 134 alumnów diecezjalnych, 86 zakonnych, 186 braci zakonnych i 1 054 707 wiernych⁷. W 1939 r. archidiecezja ta obejmowała 38 900 km², 28 dekanatów, 416 parafii, 754 kapłanów diecezjalnych, 249 zakonnych, 135 alumnów diecezjalnych, 139 zakonnych, 69 klasztorów i domów zakonnych męskich i 582 zakonników, 292 klasztory i domy zakonne żeńskie i 1 079 108 wiernych⁸.

Przypatrzmy się bliżej tej archidiecezji przez pryzmat schematyzmu archidiecezjalnego z 1939 r. Arcybiskupem metropolitą był ks. Bolesław Twardowski. Był to 38. z rzędu arcybiskup metropolita lwowski ob. łac. z rezydencją we Lwowie. Urodzony w 1864 r. i wyświęcony 1886 r., został prekonizowany na biskupa pomocniczego lwowskiego 14 IX 1918 r. przez pap. Benedykta XV. Święcenia biskupie przyjął 12 I 1919 r. z rąk metropolity Józefa Bilczewskiego, a po jego śmierci został jego następcą, mianowany na to stanowisko 3 VIII 1923 r. przez pap. Piusa XI. Był asystentem tronu papieskiego, hrabią rzymskim, doktorem prawa kanonicznego i honorowym doktorem teologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Zmarł 22 XI 1944 r., w przeddzień najtragiczniejszych dni dla archidiecezji. Poczet arcybiskupów lwowskich ob. łac. podaje tabela nr 1, załączona niżej⁹.

⁵ *Documenta*. Vol. II, nr 871, s. 313-319.

⁶ J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku*. Lublin 1986, passim.

⁷ B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*. Kraków 1980, s. 587, 632; *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus Latini 1914*. Leopoli 1914, s. 248.

⁸ *Schematismus 1939*, s. 173.

⁹ Opracowano na podstawie: J. Krętosz, *Organizacja*, s. 105 nn; B. Kumor, *Ustrój i organizacja*, s. 272.

Tabela nr 1

Poczet Arcybiskupów metropolitów lwowskich obrządku łacińskiego
1412-1991

Lp.	Imię i nazwisko	D a t a				
		Urodz.	Święceń kapł. bpich	Arcybiskup	zmarł	
1.	Jan Rzeszowski			1412-1436	1436	
2.	Jan Odrowąż			1437-1450	IX 1450	
3.	Grzegorz z Sanoka		1451	1451-1477	29 I 1477	
4.	Jan Długosz	ok. 1415	1440	1480	19 V 1480	
5.	Jan Wątróbka Strzelecki			1481-1488	1488	
6.	Andrzej Róża Boryszewski	ok. 1435		1488-1505	20 IV 1510	
7.	Bernardyn Wilczek			1505-1540	1505	
8.	Piotr Starzechowski		1541	1540-1554	1 IV 1554	
9.	Feliks Ligęza	ok. 1500		1555-1560	26 I 1560	
10.	Paweł Tarło		1561	1561-1565	21 V 1565	
11.	Stanisław Słomowski		1560	1565-1575	22 IX 1575	
12.	Jan Sienieński			1576-1582	X 1582	
13.	Jan Dymitr Solikowski	1539		1582-1603	27 VI 1603	
14.	Jan Zamojski		1595	1604-1614	3 IV 1614	
15.	Jan A. Próchnicki	ok. 1553	1594	1607	1614-1633	13 V 1633
16.	Stanisław Grochowski			1633-1645	I III 1645	
17.	Mikołaj Krosnowski	ok. 1590	1625	1641	1645-1653	26 IX 1653
18.	Jan Tarnowski			1654-1669	24 VIII 1669	
19.	Albert W. Koryciński			1667	1670-1677	17 I 1677
20.	Konstanty S. Lipski	ok. 1622			1681-1698	14 III 1698
21.	Konstanty Zieliński	ok. 1646	1671	1694	1700-1709	17 II 1709
22.	Mikołaj Popławski	1636		1685	1710-1711	7 IX 1711
23.	Jan Skarbek	1661	1687	1696	1713-1733	2 XII 1733
24.	Mikołaj G. Wyżycki	1698	1723		1737-1757	7 IV 1757
25.	Mikołaj Dęboski			1757		23 XI 1755
26.	Władysław Lubieński	1703	1727		1758-1759	20 VI 1767
27.	Wacław H. Sierakowski	1700	1727	1737	1760-1780	25 X 1780
28.	Ferdynand O. Kicki	1721	1750	1778	1780-1797	2 II 1797
29.	Kajetan I. Kicki	1745	1769	1785	1797-1812	15 I 1812
30.	Andrzej A. Ankwicz	1777	1810	1815	1815-1833	26 III 1838
31.	Franciszek Luschin	1781	1804	1824	1834-1835	2 V 1854
32.	Franciszek P. Pisztek	1786	1808	1824	1836-1846	1 II 1846
33.	Wacław W. Wacławiczek	1787	1809		1847-1848	18 IX 1862
34.	Łukasz Baraniecki	1798	1822	1850	1849-1858	30 VI 1858

Lp.	Imię i nazwisko	D a t a			
		Urodz.	Święceń kapł. bpich	Arcybiskup	zmarł
35.	Franciszek X. Wierchlejski	1803	1826	1846	1860-1884 17 IV 1884
36.	Seweryn T. Morawski	1819	1851	1881	1884-1900 2 V 1900
37.	Józef Bilczewski	1860	1884	1901	1900-1923 21 III 1923
38.	Bolesław Twardowski	1864	1886	1919	1923-1944 22 XI 1944
39.	Eugeniusz Baziak	1890	1912	1933	1944-1962 15 VI 1962
40.	Marian Jaworski	1926	1950	1984	1991-

Biskupem pomocniczym we Lwowie był ks. Eugeniusz Baziak, tytularny biskup foceniński. Urodził się w 1890 r. i wyświęcony w 1912 r., otrzymał nominację papieską na biskupa pomocniczego lwowskiego 15 IX 1933 r. z rąk pap. Piusa XI. Sakrę biskupią przyjął 5 XI 1933 r., a udzielił mu jej arcybiskup metropolita Twardowski. Funkcje te pełnił do śmierci metropolity Twardowskiego (+ 1944). Urząd ten został utworzony w archidiecezji w 1618 r., następnie zniesiony przez zaborcze władze austriackie w 1881 r. Biskup Baziak był z kolei 20. biskupem pomocniczym we Lwowie¹⁰. Poczet biskupów pomocniczych lwowskich przedstawia tabela nr 2, zamieszczona niżej¹¹.

Tabela nr 2

Poczet biskupów pomocniczych lwowskich 1618-1939

Lp.	Imię i nazwisko	D a t a		
		Urodz.	święceń kapł. bpich	urząd śmierci
1.	Tomasz Pirawski	1564		1617-1625 30 V 1625
2.	Łukasz Kaliński			1625-1633
3.	Zachariasz Nowoszycki			1634-1641 13 III 1641
4.	Andrzej Sredziński			1641-1655
5.	Stefan Charbicki			1655-1663 20 VIII 1633

¹⁰ J. Krętosz, *Organizacja*, s. 103 n.

¹¹ J. Krętosz, *Organizacja*, s. 102-104; *Pol. Słow. Biogr. passim*, *Słownik Pol. Teol. Katol. passim*.

Lp.	Imię i nazwisko	D a t a			urząd	śmierci
		Urodz.	święceń kapł.	bpich		
6.	Jerzy Giedziński				1663-1693	
7.	Jan Skarbek	1661	1687	1696	1696-1713	2 II 1733
8.	Stefan Rupniewski	1671	1698	1713	1713-1716	21 IV 1731
9.	Feliks Szaniawski	1677			1717-1725	17 XII 1733
10.	Hieronim Jelowicki	1672			1725-1732	8 I 1732
11.	Samuel Głowiński	1703	1726		1733-1776	14 IX 1776
12.	Kryspin Cieszkowski	1730	1758		1772-1792	1792
13.	Ferdynand Kicki	1721	1750	1776	1776-1780	2 II 1797
14.	Kajetan I. Kicki	1745	1769	1783	1783-1797	15 I 1812
15.	Seweryn T. Morawski	1819	1851	1881	1881-1884	2 V 1900
16.	Jan książę Puzyna	1842	1878	1886	1886-1894	8 IX 1911
17.	Józef Weber	1846	1873	1895	1895-1906	24 III 1918
18.	Władysław Bandurski	1865	1887	1906	1906-1918	6 III 1932
19.	Franciszek Lisowski	1876	1900	1928	1928-1933	3 VI 1939
20.	Bolesław Twardowski	1864	1886	1919	1919-1923	22 XI 1944
21.	Eugeniusz Baziak	1890	1912	1933	1933-1944	15 VI 1962

Kapitułę Metropolitalną we Lwowie uposażył król Władysław Jagiełło w dniu 13 XI 1429 r. Początkowo składała się z 10 kanonii gremialnych. Około 1770 r. obejmowała 7 prałatur (dziekan, prepozyt, archidiakon, kustosz, scholastyk, kanclerz, kantor) i 20 kanonii gremialnych. Reformy, redukcje i kasaty józefińskie zmniejszyły w dniu 17 VII 1787 r. Kapitułę Metropolitalną do 4 prałatów (prepozyt, dziekan, scholastyk, kustosz) i 6 kanonii gremialnych. Kapituła Metropolitalna greckokatolicka obejmowała 5 prałatów i 5 kanoników gremialnych, a Kapituła Metropolitalna ob. orm. liczyła 1 prałata (prepozyta) i 3 kanonie gremialne¹².

W 1939 r. prepozytem infułem Kapituły Metropolitalnej był ks. Józef Zajkowski, dr prawa kanonicznego, protonotariusz apostolski (ur. 1861, święc. kapł. 1883), dziekanem infułem był ks. Henryk Badeni, dr teologii, protonotariusz apostolski, oficjał generalny i kanonik teolog (ur. 1884, święc. kapł. 1908). Kustoszem był biskup Eugeniusz Baziak, a scholastykiem ks. Kazimierz Dziurzyński, papieski prałat domowy, proboszcz parafii archikatedralnej i dziekan miasta Lwowa (ur. 1872, święc. kapł. 1896). Kolegium kanoników gremialnych stanowiło 5 kapłanów: ks. A. Warszylewicz, dr teologii i papieski prałat domowy, ks.

¹² J. Krętosz, *Organizacja*, s. 105 nn; B. Kumor, *Ustrój i organizacja*, s.272.

Ignacy Chwirut, szambelan papieski, ks. Bolesław Grudzieński, szambelan papieski, ks. Zygmunt Hałuniewicz, szambelan papieski i ks. Michał Orliński. Kanonia gremialna 6, wakowała po śmierci ks. Władysława Librewskiego, prałata kustosza (+ 3 III 1938). W Kapitułce Metropolitalnej był 1 biskup, 2 infułatów, 2 prałatów papieskich i 3 szambelanów papieskich.

Kolegium kanoników honorowych, uformowane w 1787 r. przez ces. Józefa II, stanowiło 10 kapłanów: ks. Aleksander Cisło, ks. Antoni Ratuszny, ks. Stanisław Narajewski, ks. Władysław Klecan, ks. Antoni Wojnarowicz, ks. Edward Kiernik, ks. Władysław Matus, ks. Apolinary Wałęga, ks. Kazimierz Bilczewski. Kanonia 10, wakowała po śmierci ks. Gerarda Szymda, proboszcza parafii św. Marii Magdaleny we Lwowie (+ 11 XII 1938). Kanonicy honorowi byli z reguły proboszczami w większych miastach (Stryj, Tarnopol, Chodorów, Dolina, Lwów, Stanisławów), lub profesorami na Wydziale Teologicznym UJK (ks. St. Narajewski).

Kuria Metropolitalna, której przewodniczył arcybiskup metropolita Bolesław Twardowski, a radę przyboczną (assessores) stanowili wszyscy członkowie Kapitułki Metropolitalnej, zaś referendarzami byli wszyscy prałaci i kanonicy gremialni, a nadto 2 kanoników honorowych, oraz spoza kapitułki (ks. Jan Nowicki), obejmowała Kancelarię Kurii Metropolitalnej, Sąd Arcybiskupi pierwszej i drugiej instancji i szereg wydziałów. Kancelarię prowadził kanonik kapitulny ks. Zygmunt Hałuniewicz, pomagało mu dwóch notariuszy (ks. S. Cisowski i ks. M. Kumala), 5 kancelistów i 2 kursorów.

Arcybiskupi Sąd we Lwowie stanowił pierwszą instancję dla spraw karnych i małżeńskich dla archidiecezji i równocześnie stanowił sąd apelacyjny drugiej instancji dla diecezji łuckiej i przemyskiej. Sądem apelacyjnym drugiej instancji dla archidiecezji lwowskiej był Sąd Arcybiskupi w Gnieźnie. Urząd oficjała generalnego pełnił ks. infułat Henryk Badeni, a kolegium sędziów kapłanów, w tym 5 prałatów i kanoników kapitulnych, 1 kanonik honorowy i 3 dalszych kapłanów. Stanowisko jednego sędziego wakowało po śmierci ks. Władysława Librewskiego (+ 3 III 1938). Funkcję promotora sprawiedliwości i obrońcy związku małżeńskiego pełnił ks. Stanisław Narajewski, emerytowany profesor UJK, a zastępował go ks. Jan Montabetti.

Osobne kolegium stanowili w Kurii Metropolitalnej egzaminatorzy synodalni i prosynodalni, mianowani najczęściej spośród prałatów i kanoników kapitulnych i profesorów Wydziału Teologicznego UJK. Przyjmowali oni egzaminy konkursowe od kandydatów na beneficja kościelne i na posady stałych katechetów w szkołach średnich i podstawowych¹³. We Lwowie egzaminy te odbywały się w dniu 9 i 10 maja, oraz 3 i 4 paź-

¹³ B. Kumor, *Ustrój i organizacja*, s. 222.

dzielnika. Kolegium to stanowili wszyscy prałaci i kanonicy Kapituły Metropolitalnej oraz 2 profesorów UJK (ks. St. Narajewski i ks. A. Gerstman), a także kanonik honorowy ks. E. Kiernik.

Do dalszych kolegiów i wydziałów Kurii Metropolitalnej należeli Proboszczowie konsultorzy, Archidiecezjalna Rada Administracyjna Dóbr Kościelnych, Kolegium Deputatów do Spraw Seminariów Archidiecezjalnych, Consilium a vigilantia, ustanowione z polecenia pap. Piusa X (1907) i kolegium cenzorów ksiąg kościelnych. Osobne i ważne miejsce zajmowała Akcja Katolicka, zorganizowana przez metropolitę B. Twardowskiego jako Archidiecezjalny Instytut Akcji Katolickiej (po 1936). Sekretarzem Instytutu był ks. Andrzej Gromadzki. Instytut dzielił się na Katolickie Stowarzyszenie Mężczyzn (sekretarzem ks. Kazimierz Gumol), Katolickie Stowarzyszenie Kobiet, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej¹⁴. Zamieszczona niżej tabela nr 3 informuje o licznie i działalności Akcji Katolickiej w archidiecezji.

Tabela nr 3

Akcja Katolicka w archidiecezji w 1939 r.

Oddział	Parafie miejskie		Parafie wiejskie	
	był	nie był	był	nie był
KSM	130	117	54	155
KSK	137	110	57	152
KSMM	142	105	64	140
KSMŻ	178	66	94	110

Na czele Instytutu Archidiecezjalnego Akcji Katolickiej jako prezes stał Kazimierz Dzierżanowski, a jako asystent kościelny biskup Eugeniusz Baziak. Oddziałowi Katolickich Mężów przewodził Jan Tadeusz Nowakowski, sekretarzem był ks. Kazimierz Gumol, a asystentem kościelnym ks. Franciszek Janicki. Oddziałowi Katolickich Kobiet przewodniczyła Bronisława Widtowa, a sekretarzowała Ludwika Kownacka. Oddziałowi Katolickiej Młodzieży Męskiej prezesował tymczasowo Kazimierz Dzierżanowski, sekretarzował Jan Wąsowicz, a asystentem koś-

¹⁴ R. Niparko, *Akcja Katolicka*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 1. Lublin 1973, k. 229-233.

cielnym był ks. Władysław Matus, proboszcz parafii św. Elżbiety we Lwowie. Wreszcie Oddziałowi Katolickiej Młodzieży Żeńskiej przesowała Helena Praszil, a asystentem kościelnym był ks. Kazimierz Bilczewski, proboszcz w Stanisławowie.

Osobną instytucją w archidiecezji był Sekretariat Dobroczyńności i Miłosierdzia, którego sekretarzem był od 1937 r. ks. Tadeusz Fedorowicz, a także Sekretariat Generalny Apostolstwa Chorych – Radio dla chorych, prowadzony przez ks. Michała Rękasa. Wreszcie Archidiecezjalny Instytut Caritas był prowadzony przez dra O. Nadolskiego, a funkcję sekretarza przy nim pełnił ks. Tadeusz Fedorowicz. Do instytucji o charakterze kulturalnym należał Instytut Wyższej Kultury Religijnej, któremu przewodniczył ks. Jan Stepa, profesor UJK, późniejszy biskup tarnowski (+ 1959). Instytut ten powstał z polecenia Stolicy Apostolskiej jako „szkoła wiedzy religijnej w rodzaju studiów teologicznych dla katolików świeckich”, a wykładowcami byli tu przeważnie profesorowie miejscowego Wydziału Teologicznego UJK¹⁵.

Otwarta uroczyście 11 XII 1759 r. jezuicka Akademia Lwowska w oparciu o dokumenty króla Jana Kazimierza (20 II 1661), króla Augusta III Sasa (19 IV 1758) i bullę pap. Klemensa XIII z 20 III 1759 r. została przekształcona przez cesarza Józefa II na Uniwersytet (1783), a w latach 1805-1817 na Liceum, zaś ponownie od 1817 r. jako Uniwersytet im. Jana Kazimierza we Lwowie. W szeregu polskich wyższych uczelni, po Krakowie (1364), Wilnie (1579) i Zamościu (1595), była to czwarta z rzędu wyższa uczelnia uniwersytecka¹⁶.

W 1939 r. Wydział Teologiczny tej Uczelni obejmował 14 katedr naukowych: katedry egzegezy i nauk biblijnych Starego i Nowego Testamentu, dogmatyki specjalnej, teologii moralnej, filozofii chrześcijańskiej, teologii pastoralnej, historii Kościoła, a także katedry prawa kanonicznego i teologii fundamentalnej powstałe przed 1918 r. Na wniosek Rady Wydziału Teologicznego z 24 IV 1919 r. władze II Rzeczypospolitej zgodziły się na utworzenie 3 nowych katedr: historii sztuki kościelnej (zniesiona 1926), homiletyki i pedagogiki z katechetyką, i teologii moralnej szczegółowej. W 1922 r. powstała katedra socjologii chrześcijańskiej, w 1929 r. – katedra historii Kościoła w Polsce i na Rusi¹⁷. Kolegium profesorów Wydziału Teologicznego w 1939 r. obejmowało 4 profesorów honorowych i emerytowanych, 5 profesorów zwyczajnych, 3 profesorów nadzwyczajnych, 6 docentów, 4 suplentów w tym 2 docentów oraz 2 asystentów, łącznie 24 kapłanów. Prezentuje to tabela nr 4.

¹⁵ B. Kumor, *Diecezja Tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji*. Kraków 1985, s. 539.

¹⁶ *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1933*. Lwów 1934, s. 5 nn.

¹⁷ Tamże, s. 80 nn.

Tabela nr 4

Profesorowie, docenci i wykładowcy na Wydziale Teologicznym UJK
w 1939 r.¹⁸

Lp.	Imię i nazwisko	Data				
		Urodz.	Święc.	Habil. Profes.	Śmierci	
1. Profesorowie honorowi i emeryci						
1.	Stanisław Narajewski (moralna)	1860	1888	1894	1899	1943
2.	Alojzy Jougan (pastoralna)	1855	1878	1901	1903	1942
3.	Zygmunt Bielawski (homil.)	1877	1901	1919	1920	1939
4.	Michał Wyszynski (prawo kanoniczne)	1890	1915	1925	1930	1972
2. Profesorowie zwyczajni						
5.	Adam Gerstman (moral.)	1873	1896	1900	1907	1940
6.	Szczepan Szydelski (fundam.)	1872	1896	1911	1912	1967
7.	Piotr Stach (N. Test.)	1886	1911	1920	1921	1961
8.	Aleksy Klawek (St. Test.)	1890	1913	1921	1923	1969
9.	Józef Umiński (hist. Kościoła)	1888	1913	1925	1925	1954
3. Profesorowie nadzwyczajni						
10.	Jan Stepa (filoz.)	1892	1915	1929	1932	1959
11.	Jan Szurek (pastor.)	1885	1908	1923	1938	1964
12.	Stefan Skibniewski (filoz.)	1878	1901	1936	1938	1942
4. Docenci						
13.	Adolf Tymczak (dogm.)	1900	1924	1935		1961
14.	Stanisław Frankl (fundam.)	1903	1926	1934	1938	1944
15.	Atanazy Fic OP (St. Test.)	1901	1925	1933		1943
16.	Teofil Długosz (hist. Kościoła)	1887	1912	1937		1971
17.	Seweryn Kowalski (N. Test.)	1890	1914	1938		1956
18.	Józef Nowacki (hist. Kościoła)	1895	1917	1938		1964

¹⁸ Tamże, s. 104 nn; K. Lewicki, *Narajewski Stanisław*. W: *Pol. Słow. Biogr.* T. 22 (1977), s. 524-525; J. Zieliński, *Jougan Władysław Alojzy*. W: *Pol. Słow. Biogr.* T. 11 (1964/65), s. 301; L. Grzebień, *Bielawski Zygmunt*. W: *Pol. Słow. Pol. Teol. Katol.* T. 5 (1983), s. 101-104; L. Grzebień, *Skibniewski Stefan Leon*. W: *Słow. Pol. Teol. Katol.* T. 8 (1983), s. 335-337; Z. Mazur, *Fic Atanazy Urban*. W: *Słow. Pol. Teol. Katol.* T. 5 (1983),

Lp.	Imię i nazwisko	Data			
		Urodz.	Święc.	Habil. Profes.	Śmierci
1. Profesorowie honorowi i emeryci					
5. Suplenci					
19.	Stanisław Frankl jw.				
20.	Karol Szesznak (katech.)	1882	1905		1944
21.	Jan Nowicki (prawo kan.)	1894	1919	1939	1973
22.	Teofil Długosz jw.				
6. Asystenci					
23.	Władysław Poplatek	1907	1931		
24.	Marian Rechowicz	1910	1933		1983

Sluchaczami Wydziału Teologicznego byli wyłącznie uczniowie Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Lwowie. Rektorem seminarium był biskup Eugeniusz Baziak, wicerektorem od 1931 r. był ks. Jan Nowicki, ojcem duchownym ks. M. Stark CM (od 1936), 4 prefektów studiów to ks. Stanisław Bizuń (+ 1991), ks. Władysław Poplatek, ks. Marian Rechowicz (+ 1938) i ks. Wawrzyniec Mazur. Seminarium liczyło 135 uczniów, w tym 27 na 5, 32 – 4, 20 – 3, 19 – 2 i 37 na 1 roku studiów. Wśród tych uczniów było 3 przyszłych biskupów: ks. A. Adamiuk – biskup pomocniczy opolski (1970), ks. Ignacy Tokarczuk – biskup przemyski ob. łac. (1965) i ks. Jan Olszański – biskup kamieniecki (1991).

Archidiecezja posiadała również Małe Seminarium. Utworzył je jako pierwsze na ziemiach polskich w 1840 r. arcybiskup metropolita Franciszek Pisztek¹⁹. Uczniowie Małego Seminarium uczęszczali do gimnazjum i liceum państwowego, a w seminarium otrzymywali odpowiednie wykształcenie ascetyczne i kulturalne, a podlegali przełożonym Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Lwowie. W 1939 r. liczyło ono 14 uczniów, w tym 4 w klasie 4. gimnazjalnej, 6 w 1. licealnej i 4 w 2. licealnej.

W dalszej kolejności schematyzm podaje zestaw dekanatów i parafii oraz kościołów, a także funkcje i urzędy duchowieństwa zatrudnionego w duszpasterstwie. Archidiecezja w 1939 r. podzielona była na 28 dekanatów. Pierwszy raz podzielił archidiecezję na 7 dekanatów metropolita Jan

s. 368-371; K. Piętka, *Frankl Stanisław*. W: *Słow. Pol. Teol. Katol.* T. 5 (1983), s. 405-407; H.E. Wyczawski, *Długosz Teofil*. W: *Słow. Pol. Teol. Katol.* T. 5 (1983), s. 302-307.

¹⁹ Kumor, *Diecezja tarnowska*, s. 216.

Dymitr Solikowski na synodzie archidiecezjalnym w 1595 r. Były to dekanaty: Lwów (27 parafii), Dunajów (12 parafii), Rohatyń (12 parafii), Trembowla (9 parafii), Gródek Jagielloński (16 parafii), Uście-Halicz (27 parafii) i Żydaczów (24 parafie). W 1765 r. metropolita W. H. Sierakowski utworzył 5 dalszych dekanatów na skutek rozbudowy sieci parafialnej: Busk, Konkolniki, Janów, Kołomyja i Buczacz. W okresie reform józefińskich powstało 9 nowych dekanatów: Lwów – zamiejski, Brzeżany, Jazłowiec, Swierż, Bełz, Żółkiew, Brody, Stanisławów, Czerniowce, zniesiono natomiast dekanaty: Dunajów, Konkolniki, Rohatyń, Żydaczów i Janów. W 1843 r. metropolita F. Piszek utworzył 10 nowych dekanatów: Szczerec, Stryj, Dolina, Złoczów, Gliniany, Konkolniki, Czortków, Tarnopol, Horodenka i Lubaczów. W 1875 r. metropolita F. Wierzchlejski utworzył nowy dekanat w Suczawie na Bukowinie, a metropolita J. Bilczewski w 1905 r. – dekanat Skałat i Podhajce, w 1911 r. Radowce na Bukowinie²⁰. W sumie w 1914 r. archidiecezja obejmowała 29 dekanatów. Trzy dekanaty bukowińskie (Czerniowice-Suczawa, Radowce) po 1918 r. odeszły do Rumunii, a w 1929 r. zostały włączone do diecezji Jassy. W okresie międzywojennym zostały utworzone 2 nowe dekanaty: Borszczów i Zborów. Załączona niżej tabela nr 5 prezentuje podział archidiecezji na dekanaty w 1939 r.

Tabela nr 5

Podział archidiecezji na dekanaty

Lp.	Dekanat	Dziekan	Liczba			
			Par.	Kapł.	diec. zak.	wiernych
1.	Lwów Miasto	K. Dziurzyński	17	34	13	157 470
2.	Lwów zamiejski	J. Wawszczak	12	12	4	32 235
3.	Bełz	J. Dymitrowski	14	19	2	28 527
4.	Borszczów	J. Machowski	16	16	2	25 446
5.	Brody	Vacat	10	10	4	23 616
6.	Brzeżany	K. Łoziński	20	25		47 853
7.	Buczacz	J. Dziuban	17	23		45 314
8.	Busk	J. Czyrek	11	15		27 270
9.	Czortków	S. Tenerowicz	21	21	6	45 105
10.	Dolina	T. Linde	18	22		39 168
			156	197	31	472 004

²⁰ J. Krętosz, *Organizacja*, s. 171 nn.; B. Kumor, *Ustrój i organizacja*, s. 526, 531, 534.

Lp.	Dekanat	Dziekan	Liczba			wiernych
			Par.	Kapł. diec.	zak.	
11.	Gliniany	J. Pękalski	14	12	6	31 330
12.	Gródek Jagiell.	P. Mikulski	11	13		28 355
13.	Horodenka	L. Kościński	13	11	4	26 976
14.	Jazłowiec	S. Szkodziński	10	13		19 497
15.	Kołomyja	L. Peciak	10	11	1	28 492
16.	Konkolniki	F. Wyszatycki	15	16	2	26 572
17.	Lubaczów	S. Subczyński	13	15	2	38 898
18.	Podhajce	B. Skulicz	13	15		26 583
19.	Skalał	J. Ferens	18	23		42 028
20.	Stanisławów	K. Bilczewski	21	26	7	63 195
			138	155	22	331 920
21.	Stryj	A. Cisło	18	13	9	36 588
22.	Swirż	T. Blicharski	14	18	2	33 042
23.	Szczerzec	W. Cieński	10	10	2	18 605
24.	Tarnopol	A. Wałęga	24	22	9	62 225
25.	Trembowła	M. Paprocki	21	28		45 066
26.	Zborów	M. Zawadecki	11	14		24 000
27.	Złoczów	K. Gruszecki	11	14	4	30 617
28.	Żółkiew	I. Zmora	13	16		25 135
			122	135	26	275 278
	Razem		416	487	79	1 079 108

Pod względem liczby katolików ob. łac. największy był dekanat lwowski miejski (157 470 katolików), następnie stanisławowski (63 195) i tarnopolski (62 225), najmniejszy natomiast był dekanat szczerzecki (18 603), jazłowiecki na Podolu (19 497) i borszczowski (23 616). Co do liczby parafii pierwsze miejsce zajmował dekanat tarnopolski (24 parafie) i na równi czortkowski (21) i stanisławowski (21), zaś najmniejszy w tym zakresie był dekanat brodzki (10) i szczerzecki (10), kołomyjski (10), a także na równi zborowski (11) i złoczowski (11), oraz buski (11) i grodecki (11). Co do liczby kapłanów pracujących w duszpasterstwie przodował dekanat Lwów Miasto (34 kapłanów diecezjalnych i 14 zakonnych), a następnie Stanisławów (26 diec. i 7 zakon.) i Tarnopol (22 diec. i 9 zakon.), dawne miasta wojewódzkie. Najmniej liczyły ich dekanaty: Szczerzec (10 diec. i 2 zakon.), Kołomyja (11 diec. i 1 zakon.) i Gródek Jagielloński (13 diec.). Przeciętnie na 1 dekanat przypadało 38 540 wiernych, 14,85 parafii i 17,39 kapłanów diecezjalnych i 2,82 zakonnych. Tylko 10 dekanatów przewyższyło pod każdym względem te przeciętne szacunki dla całej archidiecezji. Osobny okręg stanowił dekanat wojskowy, na czele

którego stał ks. prałat A. Matejkiewicz; dekanat obejmował na terenie archidiecezji 5 parafii personalnych – wojskowych (Lwów, Stanisławów, Złoczów, Tarnopol i Stryj).

Lwów, dawna stolica Galicji, w 1939 r. stolica województwa i obok Warszawy i Krakowa główne centrum kulturalne II Rzeczypospolitej zasługuje na specjalną uwagę. W granicach miasta było 17 parafii ob. łac., 14 kościołów zakonnych, 9 dalszych kościołów i 4 kaplice szpitalne, bardzo liczne kaplice zakonne – łącznie 32 kościoły, 4 kaplice zakonów męskich, 4 kaplice szpitalne i liczne przy domach zakonnych żeńskich. Tabela nr 6 ilustruje to zagadnienie²¹.

Tabela nr 6
Kościoły we Lwowie w 1939 r.

Lp.	Wezwanie	Parafia diec. lub zakon.	Liczba dusz	księży	zakon.
1.	Wniebowzięcia NMP	Bazylika	4 790	16	
2.	Boże Ciało	Dominikanie	2 000	11	21
3.	MB Śnieżna	diec.	5 000		
4.	Św. Mikołaj	diec.	10 000	3	
5.	Św. Maria Magdalena	diec.	18 000	3	
6.	Św. Antoni Padewski	diec.	12 300	3	
7.	Św. Marcin	diec.	12 000	3	
8.	Św. Andrzej Ap.	Franciszkanie Bernardyni	11 000	15	101
9.	Św. Anna	diec.	12 000	3	
10.	Św. Elżbieta	diec.	18 000	4	
11.	Św. Łazarz	diec.	200	1	
12.	Św. Franciszek	Franciszkanie Kapucyni	3 500	4	9
13.	MB Różańcowa	Misjonarze	4 150	2	
14.	MB Nieust. Pomocy	diec.	7 500	2	
15.	SS. Piotr i Paweł	diec.	5 077	2	
16.	MB Królowa Polski	diec.	5 500	3	
17.	Św. Wincentego a Paulo	Misjonarze	7 000	3	
18.	Najśw. Serca Jezusa	Jezuici		16	21
19.	MB. Nieust. Pomocy	Karmelici bosci		5	25
20.	Narodzenia NMP	Karmelici trzew.		4	8

²¹ Schematismus 1939.

Lp.	Wezwanie	Parafia diec. lub zakon.	Liczba dusz	księży zakon.
21.	Niepokalane Poczęcie	Franciszkanie Konwentualni	11	77
22.	Święta Rodzina	Reformaci	4	13
23.	Św. Zofia	Misjonarze	13	15
24.	Zmartwychwstania P. Jezusa	Zmartwychwstańcy	5	36
25.		Redemptoryści	3	4
26.	MB Ostrobramska	Salezjanie	4	5
27.	MB Królowa Polski	Salezjanie	4	10
28.		Saletyni	4	
29.		Seminaryjny		
30.	Wszystkich Świętych	Benedyktynki		
31.		Franciszkanki od wiecz. adoracji		
32.		Karmelitanki bose		

We Lwowie mieli nadto własne klasztory i domy zakonne, kościoły i kaplice: michaelici, albertyni, bracia szkolni, sercanie, oraz benedyktynki, benedyktynki od wieczystej adoracji, karmelitanki bose, franciszkanki od wiecznej adoracji, urszulanki unii rzymskiej, sercanki (Sacré Coeur), szarytki (8 domów), opatrnościanki, felicjanki, dominikanki, służebniczki starowiejskie, boromeuszki, józefitki, franciszkanki Rodziny Maryi, służebniczki dębickie, sercanki, albertynki, nazaretanki, notredamki, zmartwychwstanki, albertynki i magdalenki. Pod względem liczby kościołów i kaplic Lwów ustępował jedynie Krakowowi, a wyprzedzał Warszawę, Wilno i Poznań.

Sieć parafialna archidiecezji obejmowała 416 parafii, 242 z nich były nieusuwalnymi (58,17%), 174 usuwalnymi (41,83%), 45 było w administracji zakonów (10,82%). Przeciętnie wtedy na 1 parafię przypadało 2 594 wiernych i 1,36 kapłanów. Ale rzeczywistość była daleko inna. Tabela nr 7 przedstawia liczebność wiernych parafii w 1939 r.

Tabela nr 7

Liczebność wiernych w parafiach w 1939 r.

Liczba parafian do ...wiernych					
1 000	2 000	5 000	10 000	15 000	20 000
83	169	122	31	9	2

Najwięcej parafii liczyło od 1 do 2 tysięcy wiernych (40,63 %) i od 2 do 5 tysięcy (29,33 %). Parafie liczące do 10 tysięcy wiernych stanowiły 7,45 %, od 10 do 15 tysięcy 2,40 %. Te ostatnie były głównie we Lwowie, Stanisławowie, Tarnopolu, Buczaczu, Kołomyi i Stryju. Tylko parafie św. Marii Magdaleny i św. Elżbiety liczyły 18 000 wiernych i były najludniejsze w całej archidiecezji. Stosunkowo duży odsetek parafii liczył do 1 tysiąca wiernych (19,95 %). Były to najczęściej parafie wiejskie, utworzone w XX stuleciu. Najmniejsza z nich, Kołodróbka, w dekanacie borszczowskim liczyła zaledwie 179 katolików ob. łac., oraz parafia św. Stanisława w dekanacie stanisławowskim, która liczyła tylko 250 katolików ob. łac. Pozostałe parafie w ogromnej większości liczyły ponad 800 wiernych. Schematyzm z 1939 r. nie informuje na temat rozległości okręgu parafialnego, chociaż czynią to schematyzmy wydawane wcześniej.

A jak przedstawiał się problem liczby kapłanów pracujących w duszpasterstwie parafialnym? Do tego typu duszpasterzy schematyzm zalicza proboszczów i wikariuszów. Katecheci pracujący na etacie państwowym nie byli wliczani do duchowieństwa parafialnego, ale stanowili osobną grupę. Tabela nr 8 ilustruje liczbę duchowieństwa pracującego w duszpasterstwie parafialnym, bez katechetów.

Tabela nr 8

Duchowieństwo pracujące w duszpasterstwie parafialnym w 1939 r.

Liczba kapłanów pracujących w 1 parafii						
1	2	3	4	5	6	7
263	109	35	6	2	—	1

Zdecydowana większość parafii (63,22 %) miała tylko 1 duszpasterza – proboszcza. Były to z reguły parafie liczące do 2 tysięcy wiernych. Tylko w nielicznych wypadkach liczba wiernych przekraczała 2 tysiące osób. W 109 parafiach (26,20 %) pracowało 2 duszpasterzy: proboszcz i wikariusz, w 35 parafiach (8,14 %) pracowało 3 duszpasterzy – proboszcz i 2 wikariuszy. Były to z reguły parafie liczące od 5 do 10 tysięcy wiernych. Tylko w 6 parafiach (1,44 %) pracowało 4 duszpasterzy, były to z reguły parafie liczące ponad 10 tysięcy wiernych. Tylko w 2 parafiach – św. Andrzeja Apostoła i św. Elżbiety we Lwowie było po 5 duszpasterzy.

Przewodziła wszystkim bazylika archikatedralna, gdzie kolegium wikariuszy liczyło 6 kapłanów, chociaż sama parafia miała tylko 4 790 wiernych.

W archidiecezji istniały przy parafiach liczne organizacje katolików świeckich. O Akcji Katolickiej wspomniano już uprzednio. Sieć organizacyjną pozostałych instytucji przedstawia tabela nr 9.

Tabela nr 9

Bractwa i organizacje katolików świeckich w archidiecezji w 1939 r.

Lp.	Organizacja	Liczba oddziałów w parafiach	
1.	Bractwo różańcowe	202	48,56 %
2.	Różaniec żywy	293	70,43 %
3.	Papieskie Dzieło Rozkrzewiania Wiary	138	33,17 %
4.	Trzeci Zakon św. Franciszka	78	18,75 %
5.	Bractwo Najśw. Sakramentu	62	14,90 %
6.	Stowarzyszenie Pań Miłosierdzia	29	6,97 %
7.	Konferencja św. Wincentego a Paulo	14	3,37 %
8.	Bractwo Nauki Chrześcijańskiej	14	3,37 %
9.	Caritas	7	1,68 %
10.	Książęco-Biskupi Komitet	2	0,48 %
11.	Kasa św. Antoniego dla ubogich	2	0,48 %
12.	Stowarzyszenie czynnej miłości bliźniego	1	0,24 %
13.	Towarzystwo Dobroczynności	1	0,24 %
14.	Krucjata Eucharystyczna	1	0,24 %
15.	Stowarzyszenie Pań św. Salomei	1	0,24 %
16.	Stowarzyszenie Chleb Głodnym Dzieciom	1	0,24 %

Łącznie w archidiecezji, poza Akcją Katolicką, działały 846 różne organizacje katolików świeckich w zakresie charytatywnym, dewocyjnym i społecznym. Przeciętnie tedy na 1 parafię przypadały 2,03 takie organizacje. Na pierwsze miejsce wysunęły się żywy różaniec i bractwo różańcowe, które działały w 495 oddziałach parafialnych. Praktycznie były one prawie w każdej parafii.

Schematyzm z 1939 r. nie podaje daty założenia parafii, ale czyni to schematyzm z 1932 r. To prawda, że daty te nie zawsze są pewne, zwłaszcza dotyczące okresu przedrozbiorowego. Ale w tym zakresie może nam służyć książka ks. J. Krętosza. Zagadnienie chronologii powstawania parafii w archidiecezji prezentuje tabela nr 10, załączona niżej²².

²² *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus Latini 1932*. Leopoli 1932, s. 25-179; J. Krętosz, *Organizacja*, s. 199-203.

Tabela nr 10

Rozwój sieci parafialnej w archidiecezji od połowy XIV w. do 1939 r.

Parafie powstałe w wieku							
XIV	XV	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX	Razem
12	57	30	59	49	54	155	416

Rozwój sieci parafialnej przyniósł w XIV w. fundację 12 parafii (2,88%), w XV w. – 57 (13,7%), w XVI w. – 3 (7,21%), w XVII w. – 59 parafii (14,18%), w XIX w. – 54 (12,98%) i w XX w. (do 1939) – 155 parafii (37,26%). Rozbudowa sieci parafialnej w XX wieku była dziełem metropolity Józefa Bilczewskiego (107 parafii i ekspozytur) i Bolesława Twardowskiego (48 parafii i ekspozytur). Według szacunku ks. Tarnawskiego za rządów arcybiskupa Bilczewskiego miało powstać 21 nowych parafii, 135 ekspozytur i 582 kaplice mszalne²³.

Duchowieństwo w archidiecezji było liczne, liczyło 754 kapłanów, w tym 181 było proboszczami nieusuwalnymi, 142 proboszczami usuwalnymi, 23 administratorów, 112 wikariuszów, 185 katechetów, 98 emerytów i deficyjentów, 18 profesorów, 5 docentów i asystentów na UJK, oraz 18 przebywających poza granicami archidiecezji. Pozostali pełnili inne funkcje w archidiecezji. Z innych natomiast diecezji pracowało i przebywało na terenie archidiecezji 47 kapłanów. Trzeba też dodać, że 29 kapłanów zakonnych było proboszczami nieusuwalnymi, 16 usuwalnymi i 34 wikariuszami. Niektórzy katecheci byli równocześnie wikariuszami. Wśród 754 kapłanów diecezjalnych było 58 doktorów teologii i prawa kanonicznego oraz filozofii wraz z profesorami i docentami na UJK (7,69%). Magistrów było stosunkowo dużo, chociaż Wydział Teologiczny nadawał ten stopień dopiero od roku akademickiego 1929/1930. Do 30 VI 1930 r. dyplomy te uzyskało 52 kapłanów²⁴.

Mniej liczne były godności i odznaczenia rzymskie. W archidiecezji było 2 infułatów – protonotariuszy apostolskich (ks. J. Zajkowski i ks. H. Badeni), 9 papieskich prałatów domowych i 15 szambelanów papieskich. Większość księży posiadała odznaczenia diecezjalne RM (rokieta i mantolet) i exp. can. (expositorium canoniale).

²³ M. Tarnawski, *Arcybiskup Józef Bilczewski. Krótki rys życia i prac*. Lwów 1924, s. 52.

²⁴ *Wydział Teologiczny* s. 72.

Szczególną grupę duchowieństwa stanowili katecheci w szkołach średnich. Tylko w samym Lwowie pracowało na pełnych etatach 27 katechetów w gimnazjach, liceach zawodowych i 56 szkołach podstawowych – łącznie 99 księży katechetów. Należało do nich nauczanie młodzieży religii według zatwierdzonych programów, oraz duszpasterstwo młodzieżowe. Taką formę pracy katechetów stworzyły pod koniec XVIII wieku austriackie władze józefińskie. Działalność szkolną i duszpasterstwo katechetów lwowskich kontrolowało 12 wizytatorów z ramienia Kurii Metropolitalnej²⁵.

Poza Lwowem, na terenie całej archidiecezji pracowało w gimnazjach i liceach ogólnokształcących 41 katechetów etatowych, w seminariach nauczycielskich 6, w szkołach zawodowych 16 i w szkołach podstawowych 142 katechetów. Ci ostatni – jak zauważono uprzednio – nie wszyscy byli na pełnych etatach katechety i pełnili również funkcje proboszczów i wikariuszów.

W archidiecezji 24 kapłanów przekroczyło 50 lat kapłaństwa. Najstarszy z jubilatów, ks. Józef Skwierczyński, liczył 91 lat życia, 65 lat kapłaństwa; według chronologii lat święceń do 1900 r. było wyświęconych 98 kapłanów, w okresie rządów metropolity Józefa Bilczewskiego (1900-1923) – 320 i 336 w okresie rządów metropolity Bolesława Twardowskiego. 44,56 % kapłanów nie przekroczyło 16 lat kapłaństwa, czyli około 40 roku życia. Było to więc duchowieństwo w większości młode. Wszak aż 251 kapłanów nie przekroczyło 10 roku kapłaństwa (33,29 %).

Poza archidiecezją pracowało 6 kapłanów, 4 dalszych przebywało poza jej granicami, 2 kapłanów studiowało w Rzymie, 94 pozostawało na emeryturze (12,47 %), 4 było deficyjentów, 12 korzystało z urlopów zdrowotnych i naukowych, a 2 nie spełniało funkcji sakralnych. Na terenie archidiecezji przebywało 47 kapłanów z innych diecezji (Poznań, Przemyśl, Kamieniec Podolski, Tarnów, Łuck, Płock, Włocławek) i pracowało i w duszpasterstwie, i na uniwersytecie. Wreszcie w 1938 r. zostało wyświęconych 35 nowych kapłanów, a w tym samym roku 14 zmarło.

Życie zakonne w archidiecezji, które pojawiło się tu jeszcze w XIII wieku, było bardzo rozwinięte. Wszak w 1772 r. istniały na jej terenie 61 klasztory męskie i 710 zakonników, oraz 12 klasztorów żeńskich i 249 zakonnice²⁶. Kasaty józefińskie w latach 1774-1795 zniosły w całej Galicji 116, a pozostawiły tylko 97 klasztorów męskich, oraz zniosły 24 i pozostawiły 12 klasztorów żeńskich²⁷. W drugiej połowie XIX wieku, a zwłaszcza

²⁵ St. Mlyczyński, *Urząd katechety zawodowego w diecezji tarnowskiej*. Kraków 1972 msp. 9, s. 99 nn.

²⁶ J. Krętosz, *Organizacja*, s. 332.

²⁷ P. P. Gach, *Kasata zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773-1914*. Lublin 1984, s. 31 n.

cza w pierwszych latach wieku XX, przed I wojną światową ze względu na szerokie wolności religijne, nastąpił żywotny rozwój życia zakonnego w archidiecezji. Rozwój ten poparł nade wszystko metropolita Józef Bilczewski, który „chętnie witał każdy nowy dom zakonny powstający na terytorium archidiecezji, chętnie takiej osadzie duchownej czy to moralnie, czy też materialnie pomagał”²⁸. Toteż rozwój ten był wprost imponujący. Już w 1914 r. na terenie archidiecezji działało 14 zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich w 47 klasztorach i rezydencjach w liczbie 231 kapłanów, 86 alumnów i 186 braci zakonnych, oraz 21 zakonów i zgromadzeń żeńskich w 265 klasztorach i domach zakonnych o łącznej liczbie 1 972 siostr zakonnych²⁹.

Ten rozwój następował nadal w XX wieku. W 1939 r. na terenie archidiecezji działało 17 zakonów i zgromadzeń zakonnych męskich, oraz 24 zakony i zgromadzenia żeńskie. Przybyły więc 3 nowe zgromadzenia męskie i 3 żeńskie. Stan zakonów w 1939 r. przedstawia tabela nr 11.

Tabela nr 11

Zakony i zgromadzenia męskie w archidiecezji w 1939 r.

Lp.	Zakon	Liczba			
		domów	księży	alumnów	braci
1.	Jezuici	6	46		14
2.	Dominikanie	7	37		27
3.	Karmelici trzew.	4	10	8	13
4.	Karmelici bosi	1	4		4
5.	Franciszkanie konw.	7	26	48	30
6.	Bernardyni	18	49	70	38
7.	Reformaci	2	6	3	10
8.	Kapucyni	3	10		9
9.	Misjonarze	5	24		4
10.	Zmartwychwstańcy	2	11		5
11.	Redemptoryści	1	3		1
12.	Salezjanie	3	14	9	6
13.	Saletyni	2	7		
14.	Michaelici	2	2	1	4

²⁸ M. Tarnawski, *Arcybiskup Józef Bilczewski*, s. 49.

²⁹ *Schematismus Archidioecesis Leopoliensis Ritus Latini 1914*. Leopoli 1914, s. 190, 201, 244, 248.

Lp.	Zakon	Liczba		
		domów	księży	alumnów braci
15.	Bracia Szkół Chrześcijańskich	1		11
16.	Albertyni	3		15
17.	Sercanie (Laicy)	2		4
	Razem	69	240	139 194

Wzrost zatem zakonów męskich na terenie archidiecezji w stosunku do 1914 r. wynosił: 3 nowe zgromadzenia, 22 klasztory i domy zakonne męskie, 18 kapłanów, 53 alumnów i 8 braci zakonnych. Większy wzrost nastąpił wśród zakonów i zgromadzeń żeńskich. Ich stan w 1939 r. prezentuje tabela nr 12 zamieszczona niżej.

Tabela nr 12

Zakony i zgromadzenia żeńskie w archidiecezji w 1939 r.

Lp.	Zakon	Liczba domów	Liczba sióstr
1.	Benedyktynki	1	50
2.	Benedyktynki od wiecznej adoracji	1	45
3.	Karmelitanki bosc	1	20
4.	Franciszkanki od wiecznej adoracji	1	35
5.	Urszulanki unii rzymskiej	3	89
6.	Sercanki (Sacré Coeur)	1	49
7.	Szarytki	29	438
8.	Opatrznościanki	4	75
9.	Niepokalanki	2	106
10.	Felicjanki	21	232
11.	Dominikanki	7	48
12.	Służebniczki starowiejskie	94	368
13.	Boromeuszki	1	9
14.	Józefitki	21	179
15.	Franciszkanki Rodziny Maryi	54	344
16.	Służebniczki dębickie	21	66
17.	Sercanki	4	96
18.	Serafitki	3	29
19.	Nazaretanki	2	43
20.	Prezentki	1	3
21.	Notredamki	6	71

Lp.	Zakon	Liczba domów	Liczba sióstr
22.	Zmartwychwstanki	2	11
23.	Albertynki	11	61
24.	Magdalenki	1	3
	Razem	292	2 470

W porównaniu do 1914 r. przybyły 3 nowe zgromadzenia zakonne, powstało 27 nowych domów zakonnych, a liczba sióstr wzrosła o 498 osób. Warto tu dodać, że zakony męskie prowadziły na terenie archidiecezji 2 gimnazja i 2 szkoły podstawowe, a zakony żeńskie – 6 gimnazjów i liceów, uczyły w 43 szkołach podstawowych. Siostry pracowały nadto w 39 szpitalach i prowadziły 129 ochronek dla dzieci, 35 sierocińców, 13 burs i internatów oraz 10 domów dla nieuleczalnie chorych i dla starców. Pod ich opieką przeto pozostawały dziesiątki tysięcy ludzi chorych, sierot, małych dzieci, starców, niepełnosprawnych oraz uczącej się młodzieży.

Rok 1939 był niewątpliwie szczytowym w rozwoju archidiecezji. Okupacja archidiecezji przez Związek Radziecki i przez Niemcy hitlerowskie, a następnie włączenie prawie całej archidiecezji do Ukraińskiej Republiki Radzieckiej przyniosły jej prawdziwą, niespotykaną w dziejach katastrofę. Schematyzm z 1939 r. pozostanie trwałym pomnikiem jej świetności i pełni sił życiowych.

W II Rzeczypospolitej istniało 6 archidiecezji ob. łac. a jakie miejsce zajmowała wśród nich archidiecezja lwowska ob. łac. pokazuje tabela nr 13³⁰.

Tabela nr 13
Archidiecezje polskie w 1938/1939 r.

Lp.	Archidiecezja	Obszar	Dekanaty	Parafie	Kapł. diec. zakon.	Wierni	
1.	Gniezno	6 200 m ²	21	261	381	44	659 210
2.	Kraków	8 127	20	225	616	298	1 162 840
3.	Poznań	13 00	31	368	653	154	1 308 278
4.	Warszawa	12 400	18	254	721	222	1 638 400
5.	Wilno	53 960	30	359	524	83	1 162 840
6.	Lwów	38 900	28	416	754	249	1 079 108

³⁰ B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich 968-1939*. Lublin 1979/71, s. 329, 332, 347, 377.

Archidiecezja lwowska była na pierwszym miejscu w Polsce co do liczby parafii, kapłanów diecezjalnych, na drugim miejscu co do terytorium i liczby kapłanów, na trzecim miejscu co do liczby dekanatów i na piątym miejscu co do liczby wiernych.

Tabela nr 14
Archidiecezje polskie w latach 1938/39

Lp.	Archidiecezja	Km ² na 1 par.	Liczba wiernych na	
			1 parafię	1 kapłana
1.	Gniezno	23,75	2 526	1 730
2.	Kraków	36,12	5 168	1 888
3.	Lwów	93,51	2 594	1 431
4.	Poznań	35,33	3 555	2 003
5.	Warszawa	48,82	6 450	2 272
6.	Wilno	150,02	4 219	2 891

Archidiecezja lwowska zajmowała pierwsze miejsce co do liczby wiernych na 1 kapłana, drugie miejsce co do liczby wiernych na 1 parafię i piąte miejsce w zakresie przeciętnego terytorium na 1 parafię.